

دستورالعمل اجرایی طرح آموزش پیش از ازدواج

مقدمه

بعد از افزایش آمار طلاق در نیمه دوم قرن بیستم، توجه دانشمندان و علمای مذهبی به مسئله خانواده و حفظ آن بیش از پیش جلب شد. استراتژی عمده برای پیشگیری از طلاق، آموزش زندگی خانواده به زوجهای جوان بود. تا اینکه از دهه هشتاد به بعد استراتژی آموزشی به سمت آموزش پیش از ازدواج (Pre-Marriage Education) تغییر پیدا کرد (دفراین و اولسون، ۲۰۰۳). این آموزشها قبل از اینکه افراد درگیر انتخاب همسر شوند، ارائه می‌شود.

در دین مبین اسلام پدیده طلاق مورد نکوهش بوده و تحکیم بنیان خانواده مورد تأکید مکرر قرار گرفته است. در آمریکا و استرالیا نامزدها حداقل ۶ ماه قبل از عقد ازدواج باید به کلیسا اعلام کنند که خواهان ازدواج باهم هستند و در طول این ۶ ماه آموزش پیش از ازدواج به آنها ارائه می‌شود (کون آندریوس، ۱۹۹۸).

در همین زمان دانشگاهها و مراکز معتبر علمی نیز در جهت تهیه متون آموزشی قبل از ازدواج و تهیه تستهای پیش‌بینی کننده طلاق شروع به کار کردند. از جمله تستهایی که درصد احتمال طلاق را قبل از ازدواج پیش‌بینی می‌کند، تست PREPARE است که توسط پروفسور اولسون تهیه گردید که با دقت ۸۵٪ می‌تواند طلاق بعدی را پیش‌بینی کند.

ست دیگری که وجود دارد تست FOCUS است که در جهت پیش‌بینی احتمال طلاق از جمله تستهای معتبر است (برنر و ماسل، ۱۹۹۷).

برای پیشگیری از طلاق و ازدواجهای ناموفق، عده‌ای معتقد هستند که باید طلاق را سخت کرد و عده‌ای دیگر برعکس معتقد هستند که باید طلاق را آسان گرفت تا افراد راحتتر جدا شوند. اما استراتژی جدید بیان می‌کند که باید به سوی گذراندن دوره‌های آموزشی و قراردادن یک زمان موقت (نامزدی) قبل از رسمی شدن ازدواج حرکت کرد.

این افراد معتقدند که اگر رانندگی در خیابانها نیاز به اجازه اداره راهنمایی و رانندگی (گواهینامه) دارد، ازدواج نیز باید دارای یک چنین شرایطی شود چرا که زیانهای ازدواج ناموفق به مراتب بیشتر از زیانهای رانندگی بد می‌باشد.

در حال حاضر میزان طلاق در کشور ۱۱٪ می‌باشد یعنی از هر ۱۰۰ ازدواج ثبت شده، ۱۱ مورد آن به طلاق منجر می‌گردد که اگر طلاق‌های عاطفی را نیز به آن اضافه نماییم به مقادیر قابل توجه‌تری خواهیم رسید (سازمان ثبت احوال کشور).

برنامه آموزش پیش از ازدواج از سال ۱۳۸۱ در دفتر پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی معاونت امور فرهنگی و پیشگیری سازمان بهزیستی کشور به عنوان یک برنامه پیشگیرانه و ارتقایی در دستور کار قرار گرفت و طراحی و برنامه‌ریزی آن آغاز شد.

در این مدت ضمن برقراری ارتباط با متخصصان این حوزه و جمع‌آوری متون نوشتاری و تحقیقات علمی، متن آموزشی مطابق با شرایط فرهنگی جامعه ایران تهیه و تدوین شد.

از آنجا که در بند ۱۴ سند چشم‌انداز بلند مدت و سیاستهای کلی برنامه چهارم توسعه جمهوری اسلامی ایران، تقویت نهاد خانواده به عنوان یک سیاست کلی مورد توجه قرار گرفته است، برنامه آموزش پیش از ازدواج به عنوان یک برنامه پیشگیرانه و ارتقایی مورد اهتمام و توجه می‌باشد.

هدف غایی برنامه

آموزش به همه نوجوانان و جوانان با هدف ارتقای توانمندی فردی آنها در انتخاب همسر و تشکیل خانواده موفق؟

دیدگاه برنامه

الف - آموزش یکی از شناخته شده‌ترین مداخلات پیشگیرانه و ارتقایی است.

ب - خانواده گروه هدف بسیار مناسبی برای مداخله پیشگیرانه و ارتقایی است، چرا که خانواده در سلامت فرد و اجتماع موثر است. مکانیسمهای خانواده متفاوت از مکانیسمهای فردی و ساز و کارهای اجتماعی است.

خانواده یکی از قدیمی‌ترین نهادهای جامعه بشری است که تاکنون به صورت یک نهاد منعطف دوام آورده، نسلهای مختلف را در خود جای داده و منشأ اجتماعی شدن فرد است.

پ - خانواده و نهاد خویشاوندی با ازدواج شکل می‌گیرد و ازدواج، پایه و بنیان نهاد خانواده و نهاد خویشاوندی است.

ت - افراد برای ازدواج و تشکیل خانواده موفق، نیاز به آموزش دارند.

هر چه بتوانیم از ازدواجهای ناموفق بکاهیم؛ از طلاق، همسرآزاری، کودک آزاری، خشونتهای خانوادگی، روسپیگری، اعتیاد، فرزندان تک سرپرست و فرزندان بی‌سرپرست یا بد سرپرست کاسته‌ایم و احساس رضایتمندی، عزت نفس، احترام، انعطاف‌پذیری را در همسران و فرزندان آنها افزایش داده‌ایم.

آموزش پیش از ازدواج سعی دارد، که پیش از اینکه افراد درگیر یک قرارداد مذهبی، بین فردی، اجتماعی، اقتصادی و قانونی شوند، با وجوه مختلف این قرارداد آشنا شوند. این آموزش‌ها در گذشته در خانواده داده می‌شد اما تغییرات سریع دنیای کنونی و نیازهای جدید متعاقب آن باعث شده است که بخشی از این آموزش‌ها در نهادهایی خارج از خانواده انجام شود، هرچند که آموزش توسط خانواده منتفی نیست اما نیاز به آموزش توسط نهادهای غیر از خانواده نیز شدیداً احساس می‌شود.

اصول پذیرفته شده در برنامه

۱ - برگزیدن همسر یک انتخاب است که همراه با اصل اختیار و آزادی انسان است.

۲ - ازدواج یک ارزش انسانی است.

۳ - تشکیل خانواده سالم برای بقای اجتماع سالم و کارا یک ضرورت است.

- ۴ - ازدواج موفق در سلامت روانی، اجتماعی و اقتصادی افراد نقش مثبتی دارد.
- ۵ - بهتر است افراد قبل از اینکه همسر خود را انتخاب کنند، آموزش ببینند.

اهداف کلی

- الف - ارتقای کیفیت و سلامت ازدواج**
- ب - پیشگیری از آسیب‌های مرتبط با ازدواج**
- ج - نهادینه سازی ضرورت آموزش پیش از ازدواج**

اهداف اختصاصی

الف - ارتقای کیفیت و سلامت ازدواج

- ۱ - ارتقای احساس رضایت از زندگی خانوادگی
- ۲ - ارتقای دانش افراد در مورد خانواده به صورت یک کل
- ۳ - ارتقای توانمندی افراد در انتخاب همسر مناسب
- ۴ - ارتقای مهارتهایی که در جهت تقویت و ثبات خانواده نقش دارند.
- ۵ - تقویت نگرش اجتماعی مثبت به ازدواج

ب - پیشگیری از آسیب‌های مرتبط با ازدواج

- ۱ - پیشگیری از طلاق
- ۲ - پیشگیری از انحرافات جنسی
- ۳ - پیشگیری از اعتیاد
- ۴ - پیشگیری از همسرآزاری
- ۵ - پیشگیری از کودک آزاری
- ۶ - پیشگیری از خودکشی
- ۷ - پیشگیری از بارداری زودرس
- پ - نهادینه سازی ضرورت آموزش پیش از ازدواج**
- ۱ - توسعه نهادی برنامه
- ۲ - توسعه اجرایی برنامه

استراتژی‌ها

الف - استراتژی‌های ارتباطی

- ۱ - ارتباط درون بخشی**
- ۱ - ۱ - ارتباط درون سازمانی
- ۲ - ۱ - ارتباط درون گروهی (گروه آموزش پیش از ازدواج)
- ۲ - ارتباط برون بخشی**
- ۱ - ۲ - ارتباط با سازمان‌ها و نهادهای دولتی

۲ - ۲ - ارتباط با سازمان‌ها و انجمن‌های غیردولتی (NGO ها)

۳ - ۲ - ارتباط با بخش خصوصی شامل مراکز آموزشی و مشاوره‌ای

۳ - ارتباط فرابخشی

۱ - ۳ - ارتباط با سازمان‌ها و نهادهای جهانی که در حوزه ازدواج فعالیت می‌کنند.

ب - استراتژی‌های توسعه‌ای

۱ - توسعه محتوایی شامل جزوه، کتاب، فیلم و...

۲ - توسعه فرایندی شامل شیوه‌ها، ابزارها و کیفیت کار

۳ - توسعه ساختاری

۱ - ۳ - ساختار نیروی انسانی

۲ - ۳ - ساختار برنامه

پ - استراتژی‌های آموزشی

۱ - آموزش مستقیم

۲ - آموزش غیرمستقیم

فعالیت‌ها: فعالیت‌های مرتبط با استراتژی‌های ارتباطی

۱ - تشکیل تیم مدیریت پروژه کشوری

۲ - تدوین استراتژی‌ها و فعالیت‌های کشوری

۳ - تشکیل تیم مدیریت پروژه استانی

۴ - تدوین استراتژی‌ها و فعالیت‌های استانی

۵ - شناسایی منابع، سازمان‌ها و نهادهای همکار

۶ - معرفی برنامه و ضرورت‌های اجرایی برنامه

۷ - جلب مشارکت و همکاری سازمان‌ها و نهادهای براساس اولویت‌های استراتژیک

۸ - عقد تفاهم‌نامه همکاری و مشارکت

۹ - انعکاس دو ماهانه فعالیت‌ها به ستاد کشور

۱۰ - جمع‌بندی گزارش‌های استانی و انعکاس سه ماهانه فعالیت‌ها - از طرف ستاد کشور به استان‌ها

تیم پروژه استانی

تیم پروژه متشکل از افراد زیر است:

۱ - معاون امور فرهنگی و پیشگیری استان

۲ - کارشناس مسوول طرح در استان

۳ - حداقل دو مدرس فعال درون سازمانی یا برون سازمانی

۴ - حداقل دو کارشناس پیشگیری شهرستان

۵ - یک نفر یا دو نفر نماینده فعال‌ترین دستگاه اجرایی همکار
صورت جلسات تیم پروژه استانی طرح آموزش پیش از ازدواج بنابر نظر معاون پیشگیری لازم است به تأیید مدیر کل
سازمان بهزیستی استان برسد.

وظایف تیم پروژه استانی

- ۱ - تدوین استراتژی‌ها و فعالیت‌های اجرایی برنامه در استان
 - ۲ - تدوین وظایف مربیان و عوامل اجرایی برنامه در استان
 - ۳ - پیشبرد برنامه در استان
 - ۴ - طراحی راهکارهای مناسب استانی
 - ۵ - تصمیم‌سازی
 - ۶ - برنامه‌ریزی
 - ۷ - نظارت
 - ۸ - ارزشیابی
 - ۹ - پژوهش
 - ۱۰ - ارتباط با تیم پروژه کشوری
 - ۱۱ - فراهم آوردن شرایط تهیه محتوای استانی یا منطقه‌ای مبتنی بر شرایط بومی و فرهنگی
- تبصره:** کارشناس مسؤول طرح آموزش پیش از ازدواج، دبیر تیم پروژه استانی است و مسؤول اجرای طرح و اجرای مصوبات تیم پروژه با همکاری و مشارکت اعضای گروه می‌باشد.

تیم پروژه کشوری:

تیم پروژه کشوری متشکیل از افراد زیر است:

- ۱ - کارشناسان طرح در ستاد کشور
 - ۲ - حداقل ۲ مدرس فعال درون سازمانی یا برون سازمانی
 - ۴ - حداقل ۴ کارشناس ستاد استان‌ها بنابر انتخاب همکاران استانی
- صورت جلسات تیم پروژه کشوری لازم است به تأیید مدیر کل دفتر پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی کشور برسد.

وظایف تیم پروژه کشوری

- ۱ - تدوین استراتژی‌ها و فعالیت‌های اجرایی برنامه در کشور
- ۲ - تدوین وظایف مربیان و عوامل اجرایی برنامه در کشور
- ۳ - پیشبرد برنامه در کشور
- ۴ - طراحی راهکارهای مناسب کشوری
- ۵ - تصمیم‌سازی
- ۶ - برنامه‌ریزی
- ۷ - نظارت

۸ - ارزشیابی

۹ - پژوهش

۱۰ - ارتباط با تیم‌های استانی

۱۱ - فراهم آوردن شرایط تهیه محتواهای کشوری

تبصره: کارشناس مسؤول طرح آموزش پیش از ازدواج، دبیر تیم پروژه کشوری است و مسؤول اجرای طرح و اجرای مصوبات تیم پروژه با همکاری و مشارکت اعضای گروه می‌باشد.

ساختار اجرایی

فعالیت‌های مرتبط با استراتژی‌های توسعه‌ای

۱ - توسعه محتوایی

۱ - ۱ - نیازسنجی استانی

۲ - ۱ - پیشنهاد محتوای متناسب با فرهنگ بومی - منطقه‌ای

۳ - ۱ - پیشنهاد و تهیه محتواهای متنوع

۴ - ۱ - استفاده از شیوه‌های مختلف آموزشی

۵ - ۱ - جلب مشارکت و همکاری سازمان‌ها و نهادهای آموزشی برای تهیه محتوا

۲ - توسعه فرایندی

۱ - ۲ - نهادینه سازی آموزش پیش از ازدواج در سازمان‌ها و نهادهای آموزشی

۲ - ۲ - گسترش برنامه در سایر سازمان‌ها و نهادهای آموزشی

۳ - ۲ - تلاش در جهت ایجاد دوره‌های آموزشی دانشگاهی برای تربیت مربی آموزش خانواده

۳ - توسعه ساختاری

۱ - ۳ - ساختار نیروی انسانی

۲ - ۳ - ساختار برنامه (سیستم برنامه)

فعالیت‌های مرتبط با استراتژی‌های آموزشی

۱ - تربیت مربی آموزش پیش از ازدواج

۲ - آموزش مستقیم

۳ - آموزش غیرمستقیم

۴ - سطح‌بندی کیفی و تجربی آموزش دهندگان

۵ - تفکیک و شناسایی گروه‌های هدف

۶ - آموزش مستمر در جهت ارتقای آموزش دهندگان

۷ - برگزاری همایش

۸ - برگزاری هم آموزی و هم اندیشی مربیان

۹ - کارگاه‌های تربیت آموزشگر (T.O.T)

۱۰ - سخنرانی اساتید

۱۱ - ارتباط مربیان و عوامل برنامه با یکدیگر، با سایر استان‌ها و با ستاد کشور

۱ - تربیت مربی آموزش پیش از ازدواج

در شرایط جاری سازمان بهزیستی به تربیت مربی آموزش پیش از ازدواج اقدام می‌نماید تا در نهایت آموزش پیش از ازدواج به صورت یک رشته تحصیلی یا دوره فراگیر در دانشگاهها تدریس شود. چنانکه در دانشگاههای معتبر دنیا چنین دوره‌هایی وجود دارد.

آموزش پیش از ازدواج همانند هر برنامه آموزشی دیگر شامل دو گونه مربی است. الف - مربی آموزشگران ب - مربی مخاطبان

الف - مربی آموزشگران یا «مربی ارشد» به فردی گفته می‌شود که سایر مربیان را آموزش می‌دهد.

ب - مربی مخاطبان یا «مربی» به فردی گفته می‌شود که به مخاطبان یا گروه هدف آموزش می‌دهد.

ساختار آموزشی

شرایط «مربی ارشد»

۱ - داشتن حداقل مدرک کارشناسی ارشد حوزه علوم روان‌شناختی

۲ - داشتن سابقه مشاوره یا روان‌درمانگری

۳ - گواهی معاونت امور فرهنگی و پیشگیری سازمان بهزیستی کشور

شرایط «مربی»

مربی آموزش پیش از ازدواج دارای همان شرایط مربی ارشد است به جز در مواردی که محدودیت منابع انسانی وجود دارد که با شرایط زیر امکان پذیر است.

۱ - داشتن حداقل مدرک کارشناسی در یکی از حوزه های علوم روان‌شناختی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی

۲ - گواهی معاونت امور فرهنگی و پیشگیری بهزیستی استان

وظایف مربیان ارشد

۱ - آموزش به سایر روان‌شناسان استان محل خدمت بنا به درخواست معاونت امور فرهنگی و پیشگیری بهزیستی استان (ستاد استان).

۲ - برگزاری آزمون پس از آموزش در جهت تأیید یا رد افراد آموزش دیده به عنوان «مربی».

۳ - عضویت در هیأت علمی طرح در ستاد استان.

شرح وظایف ستاد کشور

۱ - آموزش مربیان ارشد بر عهده دفتر پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی می‌باشد.

۱ - ۱ - تأیید و صدور گواهی مربی ارشد توسط این دفتر.

۲- ۱- دفتر پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی سالی دو بار جهت آموزش و بازآموزی مربیان ارشد، کارگاه آموزشی برگزار می‌کند.

۲- دفتر پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی از میان مربیان ارشد استانی، افرادی را شناسایی می‌کند که توانایی و قابلیت آموزش به مربیان در سطح کشور را دارا باشند به صورتی که سایر استانها بتوانند از قابلیت‌ها و توانمندیهای «مربیان ارشد کشوری» استفاده کنند.

۱- ۲- این دفتر در کنار گواهی مربی ارشد استانی، می‌تواند گواهی مربی ارشد کشوری نیز صادر نماید.

۳- کلیه افرادی که تاکنون توسط دفتر پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی آموزش دیده اند به عنوان «مربی» شناسایی می‌شوند. به جز مواردی که به صورت کتبی به عنوان مربی ارشد توسط این دفتر، شناسایی و به استان اعلام گردد.

شرح وظایف ستاد استان

۱- معرفی افراد واجد شرایط «مربی ارشد» جهت آموزش به دفتر پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی بهزیستی کشور

۱- ۱- ضروری است که پیشگیری استان حداقل یک تیم پنج نفره از مربیان ارشد، در اختیار داشته باشد.

۲- ۱- در صورتی که به هردلیلی تعداد مربیان ارشد استان از پنج نفر کمتر باشد ستاد استان؟، تعداد دیگری را به ستاد کشور جهت دریافت آموزش معرفی می‌نماید.

۲- آموزش مربیان بر عهده ستاد استان است.

۱- ۲- تأیید و صدور گواهی «مربی» آموزش پیش از ازدواج بر عهده ستاد استان است.

۳- برگزاری کارگاه آموزشی جهت تربیت «مربی»

۱- ۳- ستاد استان جهت تربیت مربی هر شش ماه یکبار کارگاه آموزشی برگزار می‌کند.

۲- ۳- ستاد استان، مشاوران و کارشناسان سازمانها، وزارتخانه ها و نهادهای مرتبط با طرح آموزش پیش از ازدواج را شناسایی و آنها را جهت آموزش دعوت می‌نماید.

۳- ۳- اساتید کارگاه‌های آموزشی لازم است از مربیان ارشد استان یا از مربیان ارشد کشوری باشند.

۴- ۳- در صورتی که اساتید کارگاه آموزشی دارای تأیید پیشگیری کشور به عنوان مربی ارشد آموزش پیش از ازدواج نباشند قطعاً کارگاه آموزشی مذکور از نظر پیشگیری کشور فاقد اعتبار است.

۵- ۳- در صورتی که ستاد استان، مربی ارشد برای تدریس در کارگاه، در اختیار نداشته باشد می‌تواند مدرس کارگاه را از سایر استانها دعوت نماید.

۶- ۳- تعداد نفرات یک کارگاه آموزشی با یک مدرس، حداقل ۱۵ نفر و حداکثر ۲۰ نفر است.

۷- ۳- حق الزحمه اساتید کارگاه آموزشی مربیان بر عهده ستاد استان است.

برگزاری کلاس آموزشی پیش از ازدواج:

تبلیغ:

مرکز برگزار کننده دوره با پخش اطلاعیه، تیزر تلویزیونی، پخش رادیویی و استفاده از دیگر وسایل ارتباط جمعی مردم را از شروع دوره‌ها مطلع می‌کند. یکی دیگر از راه‌های اطلاع مردم، مشاورین مراکز مشاوره دولتی و صدای مشاور هستند که افراد را ارجاع می‌دهند.

زمانی که افراد ثبت نام کرده و گروه به حد نصاب ۱۵ تا ۲۰ نفر برسد، مرکز برگزار کننده می‌تواند یک جلسه ابتدایی جهت هماهنگی مربی و آموزش گیرندگان تشکیل دهد. در این جلسه مربی و آموزش گیرندگان با توجه به محدودیت‌های مرکز برگزار کننده در مورد زمان و روزهای کلاس به توافق خواهند رسید.

زمان کلاس‌ها

دوره آموزش پیش از ازدواج (فاز اول) در ۱۰ تا ۱۲ جلسه‌ی دو ساعته تشکیل می‌شود. جلسات بهتر است در ساعات بعدازظهر تشکیل شود تا تداخلی با کار اداری افراد پیش نیاید.

زمان کلاس‌ها می‌تواند به صورت‌های زیر برنامه‌ریزی شود:

- ۱ - ۵ هفته هر هفته یک جلسه ۴ ساعته.
- ۲ - ۲/۵ هفته هر هفته ۲ جلسه ۴ ساعته.
- ۳ - ۳/۵ هفته هر هفته ۲ جلسه ۳ ساعته.
- ۴ - ۷ هفته هر هفته یک جلسه ۳ ساعته.
- ۵ - ۵ هفته هر هفته ۲ جلسه ۲ ساعته.
- ۶ - ۱۰ هفته هر هفته یک جلسه ۲ ساعته.

مربیان به صورت چرخشی در کلاس حضور خواهند داشت و مرکز برگزار کننده ملزم به استفاده از مربیان آموزش دیده می‌باشد. اولویت با مشاورین و همکاران سازمان بهزیستی است.

نحوه پرداخت حق الزحمه مدرسین:

حق الزحمه مربی و مربی ارشد براساس تصویب نامه شماره ۹۲۲۱۱/ت ۸۳۴۸۶۹ مورخ ۸۵/۸/۶ هیئت محترم وزیران درخصوص اصلاح آیین نامه اجرایی قسمتی از تبصره ۲ ماده ۴۳ قانون استخدام کشوری قابل پرداخت می‌باشد. شایان ذکر است که این تصویب نامه توسط معاونت حقوقی و امور مجلس وزارت کشور به استانداران محترم سراسر کشور ابلاغ گردیده است.

